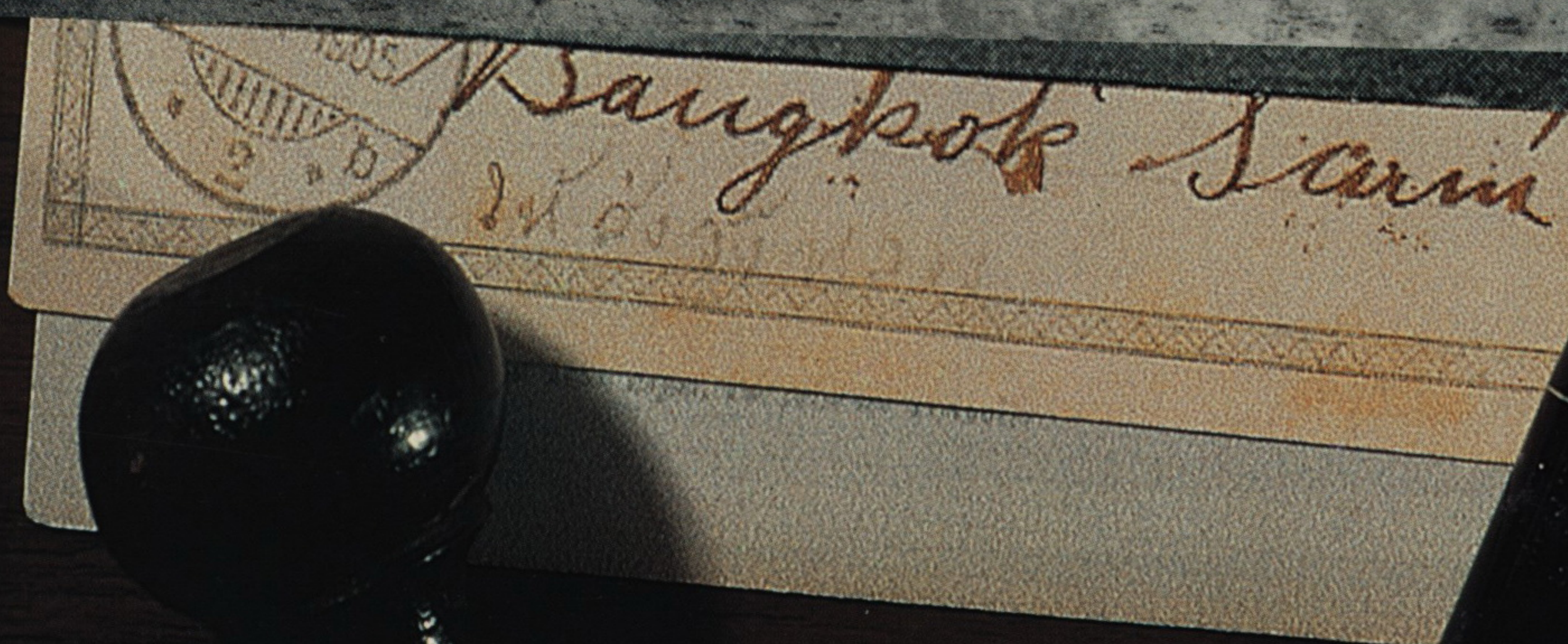

ศิลปากร

ISSN 0125 - 0531 • ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๒ มีนาคม - เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๐
THE SILPAKORN JOURNAL • Vol.40 No.๒ March - April 1997

สารบัญ

๔ การเสด็จประพาสต่างประเทศครั้งแรกของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ
เมืองสิงคโปร์ และเมืองเบตาเวีย

๑๓ พระราชดำริในการเสด็จประพาสยุโรป

๒๖ บทบาทฝ่ายในเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป

๓๕ เอกสารประเทศสวีเดนเรื่องข้อมูลบางประการ
เกี่ยวกับประเทศสยามและพระมหากษัตริย์สยาม
พ.ศ. ๒๔๔๐

๔๖ ประมวลภาพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๖
(พ.ศ. ๒๔๔๐)

๖๖ การเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป สุข ฤา ทุกข์

๗๘ สถาปัตยกรรมไทย : การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่
ในรัชกาลที่ ๕

๘๓ ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการเสด็จ
ประพาสยุโรป

๙๗ ดนตรีและนาฏศิลป์ไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕

๑๐๕ หนึ่งศตวรรษตึกถาวรวัตถุ

๑๑๙ ศิลปิน...ศิลปินกร

๑๒๗ ถามา-ตอบไป

ถามมา-ตอบไป

ก่องแก้ว วีระประจักษ์

ถามมา : เมื่อไม่นานมานี้มีคำถามซึ่งสอดคล้องกับช่วงเวลาที่กรมศิลปากรกำหนดจะจัดงานเฉลิมฉลอง ๑๐๐ ปีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระบฏที่เป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวิจารณ์เรื่องลัทธิมหายานกับหินยาน โดยถามว่าที่จริงแล้วเป็นพระบฏแบบใด...ผู้สนใจจากกรุงเทพฯ

ตอบไป : ก่อนจะตอบคำถามนี้ ขออธิบายคำว่า “พระบฏ” เพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นเบื้องต้นก่อนว่า ศัพท์เดิมเป็นภาษาบาลี มาจากคำว่า ปฏ (อ่านว่า ปะ ฏะ) แปลว่าผืนผ้าหรือแผ่นผ้า ฉะนั้น พระบฏคือรูปของพระพุทธรูปหรือเรื่องของพระพุทธรูปที่เขียนเป็นภาพลงบนผืนผ้า หรือแผ่นผ้า จัดเป็นงานจิตรกรรมประเภทหนึ่งในบรรดาพุทธศิลปกรรมประเภทต่างๆ นั่นเอง

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีหลักฐานว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสาตศุภกิจทรงพระดำริทำพระบฏขนาดเล็กขาย โดยโปรดให้พระวรรณวาดวิจิตร (ทอง) เขียนตัวอย่างเป็นภาพพระพุทธรูปปางมารผจญ ส่งออกไปตีพิมพ์บนแผ่นกระดาษยังต่างประเทศ แล้วนำเข้ามาจำหน่ายตามร้านค้าเป็นที่ต้องตาต้องใจคน ขายดี มีกำไรมาก จึงให้ช่างเขียนเพิ่มขึ้นอีกหลายแบบ ต่อมามีคนอื่นทำตามอย่าง และออกแบบพระบฏมากขึ้น เรื่องนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงมีลายพระหัตถ์ไปถึงเจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ ลงวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๗๑ ว่า เรื่องพระบฏนั้นล่ำลือกันมากจนความทราบถึงพระกรณพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสถามถึงลักษณะพระบฏนั้น จึงได้ซื้อส่งขึ้นถวาย พระบฏแบบที่ซื้อถวายนั้นเป็นรูปกอบัวขึ้นจากน้ำมี ๓ ดอก ดอกกลางเป็นดอกบัวบานมีรูปนางนั่งขัดสมาธิอยู่บนนั้น หัตถ์ซ้ายพาดตักอย่างพระพุทธรูปปางมารวิชัยในอุ้งหัตถ์มีดวงแก้ว หัตถ์ขวาทำอาการกวักดูพระคันธารราษฎร์ ดอกริมเป็นดอกบัวโรย เบื้องขวามีรูปบุรุษ เบื้องซ้ายมีรูปสตรีนั่งพับเพียบประนมมืออยู่บนนั้น เบื้องบนมีรูปเทวดาถือเครื่องสักการตั้งเมฆสองแถวซ้อนกัน เบื้องล่างมีรูปนาค

กับสัตว์ต่างๆ

ภาพในพระบฏผืนนี้เป็นแบบที่สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร คิดออกจากคาถาอันหนึ่งให้ช่างเขียนเข้ากรอบไว้ เรียกว่า "รูปสุนทรีวาณี" โดยนัยหมายเป็นพระธรรมจากพระโอรุ์พระพุทธเจ้า พระคาถาที่กล่าวนั้น คือ

มุนินท วทนมพุช คพภสมภว สุนทรี
ปาณินํ สรณํ มยหํ ปิณยตํ มนํ ฯ

สมเด็จพระวันรัตน์ กล่าวไว้ว่า อาจารย์ของท่านทั้งทางคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ สอนให้บริกรรมคาถานี้ก่อนที่จะเริ่มเรียนพระปริยัติธรรม และเข้าที่ภาวนาทุกคราวไป ท่านผู้ใหญ่ทั้งหลายมีสมเด็จพระสังฆราชวัดราชสิทธิารามเป็นต้นล้วนนับถือคาถานี้ทั่วกัน อนึ่ง พระคาถาบทที่กล่าวถึงนี้ เป็นบทปณามคาถาของพระคัมภีร์สุโขธาลังการ แต่มีความต่างกันเล็กน้อย ดังนี้

มุนินทวทนมโพช คพภสมภวสุนทรี
สรณํ ปาณินํ วาณี มยหํ ปิณยตมมนํ ฯ

ส่วนคำแปลนั้นใกล้เคียงกัน แปลว่า พระวาณี คือ พระสัทธรรมอันงดงาม สมภพในท้องแห่งบงกช กล่าวคือ พระโอรุ์ของพระจอมมุนี เป็นที่พึ่งแห่งปาณชาติทั้งหลาย โปรดยังใจของข้าพระองค์ให้เฝ้าอิม เทอญ ฯ

